

USING THE ACTUAL CREATIVE ACCOUNTING OF CASH FLOWS IN THE CASE OF SERBIAN COMPANIES

PRIMENA STVARNOG KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA U OBLASTI NOVČANIH TOKOVA NA PRIMERU SRPSKIH PREDUZEĆA

M.Sc, **Kristina Spasić**, student doktorskih studija¹
M.Sc, **Milenko Tanović**, student doktorskih studija²

Abstract: *Financial reporting is a public interest. In order to fulfill information requirements meet of users, the information contained in the financial statements must be relevant and reliable. On the other hand, the epithet „creativity“ is to aim improvement and finding new solutions, both in theory and in practice. However, of the accounting creativity is desirable to the extent that it begins violation of professional and legal regulations. The aim of this paper is to point out the practical application of the actual creative accounting in the field of cash flows in companies in Serbia.*

Key words: *Creative accounting, cash flows, creative financial reporting, falsification of documents, fictitious sales, fictitious income.*

Sadržaj: *Finansijsko izveštavanje predstavlja javni interes. Da bi se informacione potrebe korisnika zadovoljile, informacije sadržane u finansijskim izveštajima moraju biti relevantne i pouzdane. S druge strane, epitet „kreativnost“ znači težiti usavršavanju i iznalaženju novih rešenja, kako u teoriji, tako i u praksi. Međutim, u računovodstvu kreativnost je poželjna sve do granice kada se počinje narušavanje profesionalne i zakonske regulative. Cilj rada je ukazati na praktičnu primenu stvarnog kreativnog računovodstva u oblasti novčanih tokova u preduzećima u Srbiji.*

Ključne reči: *Kreativno računovodstvo, novčani tokovi, kreativno finansijsko izveštavanje, falsifikovanje dokumentacije, fiktivna prodaja, fiktivni prihodi.*

1. UVOD

Uspešno ostvarenje procesa zadovoljenja informacionih potreba korisnika finansijskih izveštaja, zahteva da informacije sadržane u istim budu relevantne i pouzdane. Navodi se da je obezbeđenje pravih informacija u finansijskim izveštajima, radi mnogobrojnih informacionih potreba njihovih korisnika, glavni smisao finansijskog izveštavanja. Kvalitetno finansijsko izveštavanje doprinosi jačanju finansijskog sistema, realnoj proceni sadašnje finansijske pozicije/uspešnosti poslovanja, boljoj proceni budućih performansi preduzeća, jačanju ekonomskih integracija. To konkretnije znači da finansijsko izveštavanje predstavlja javni interes.

¹ Ekonomski fakultet, Univerzitet u Nišu, Trg Kralja Aleksandra 11, 18000 Niš, k.88.spasic@gmail.com

² Ekonomski fakultet, Univerzitet u Nišu, Trg Kralja Aleksandra 11, 18000 Niš, tanovicmilenko@hotmail.com

Vraćajući se u period s kraja prošlog i početkom ovog veka, u vreme velikih finansijskih prevara (*Enron, WorldCom, HealthSouth*), pronalazimo uzroke koji su doveli do gubitaka poverenja investitora i drugih korisnika informacija u kvalitet finansijskih izveštaja, zatim do produbljanja informacione asimetrije i neefikasnosti tržišta kapitala, kao i do destabilizacije globalnog finansijskog sistema. Da bi se otklonile mogućnosti nastanka kreativnog računovodstva, i kreativnog finansijskog izveštavanja, kao direktnog produkta, neophodno je preduzeti nekoliko aktivnosti. Prvenstveno radi se o osposobljavanju profesionalnih računovođa i finansijskih analitičara da uspešno prepoznaju rizična područja, neprofesionalnu i neetičku primenu profesionalne računovodstvene regulative i razvijanje seta upozoravajućih indikatora čije kretanje može ukazati na prisustvo kreativizma u izveštavanju. Primena MRS/MSFI kao osnove finansijskog izveštavanja je smanjila, ali ne i potpuno ukinula, mogućnost manipulacija sa podacima prezentovanim u finansijskim izveštajima.

Bilans tokova gotovine, kao centar interesovanja ovog rada, menadžeri/računovođe često koriste kako bi prikazali „iskrivljenu” sliku poslovanja preduzeća. Na taj način, njegova informativna računovodstvena funkcija gubi na značaju, a korisnici finansijskih izveštaja bivaju uskraćeni relevantnih i pouzdanih informacija o poslovanju preduzeća.

2. POJMOVNO ODREĐENJE KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA

Finansijsko računovodstvo se između ostalog definiše procesom obezbeđenja relevantnih i pouzdanih informacija. U tom kontekstu, kreativno računovodstvo se može definisati obrnutim procesom. Naime, kreativnim računovodstvom se stvara iskrivljena slika o finansijskom položaju i uspešnosti poslovanja preduzeća, a to dalje znači da korisnici finansijskih informacija dobijaju drugačiju sliku od realne. U cekopunom procesu stvaranju kreativnog finansijskog izveštavanja, ključni učesnik jeste računovođa. Iako je u kodeksu etike za profesionalne računovođe navedeno da računovođa ne sme svesno učestvovati u bilo kojoj nezakonitoj ili ilegalnoj aktivnosti, niti u aktivnostima koje bacaju loše svetlo na računovodstvenu profesiju, u praksi su poznati mnogi slučajevi gde su računovođe sa svojim znanjem i poznavanje struke pripomogli u prikazivanju pogrešne slike stvarnog poslovanja preduzeća.

U literaturi se nailazi na različito definisanje kreativnog računovodstva. Razlike u definicijama su najčešće u njihovoj sadržini. Jedna od definicija kaže da kreativno računovodstvo uključuje uobličavanje finansijskih izveštaja korišćenjem prava izbora i drugih postupaka dopuštenih računovodstvenom regulativom [1]. Jedna od najpotpunijih definicija kaže da kreativno računovodstvo obuhvata svaki i sve one postupke koji se koriste da bi se manipuliralo podacima u finansijskim izveštajima, uključujući agresivno računovodstvo, primenu računovodstvenih principa suprotnu njihovom duhu, lažno finansijsko izveštavanje i sve postupke koji vode ka upravljanju dobitkom ili manipulisanju prihodima [2].

Kreativno računovodstvo se pojavljuje u dva osnovna oblika i to:

- bez kršenja računovodstvenih propisa – kozmetičko kreativno računovodstvo i
- kršenjem računovodstvenih propisa – stvarno kreativno računovodstvo.

Kozmetičko kreativno finansijsko izveštavanje je potencijalni ishod širine primene obračunskog računovodstva. Deluje unutar regulatornog okvira i pruža mogućnost menadžerima da manipulišu bez ikakvih posledica na novčane tokove. Računovodstveni

standardi i mehanizmi kontrole smanjuju tu širinu. Međutim, ipak je nije moguće eliminisati s obzirom na složenost i varijacije u poslovnim aktivnostima. Ovakav vid izveštavanja zahteva procene i mišljenja što doprinosi menadžerskoj diskreciji u određivanju računovodstvenih iznosa. Dok diskrecija obezbeđuje menadžerima mogućnost da otkriju sa više informacija sliku o poslovnim aktivnostima preduzeća, sa druge strane im dozvoljava da ulepšaju bilanse (Window dressing) i upravljaju dobitkom. Akcije koje menadžeri preuzimaju, a koje utiču na novčane tokove i koje su van regulatornog okvira predstavljaju stvarno kreativno finansijsko izveštavanje. Ovakvo stvarno kreativno finansijsko izveštavanje je više zabrinjavajuće od kozmetičkog jer odražava poslovne odluke koje često umanjuju bogatstvo akcionara.

3. CILJEVI PRIMENE KREATIVNOG FINANSIJSKOG IZVEŠTAVANJA

Kada je reč o ciljevima primene kreativnog finansijskog izveštavanja može se reći da su oni vezani za motive menadžera. S tim u vezi, u literaturi se može naći čitav niz ciljeva. Proučavanjem svih tih ciljeva možemo zaključiti da su svi oni, u svakom trenutku, za menadžment veoma važni ciljevi. Veliki broj navedenih ciljeva je moguće svesti na sledeća četiri [3]:

1. održavanje poverenja investitora;
2. ostvarenje bonusa, odnosno iskorišćenje opcija na akcije;
3. priprema za preuzimanje ili odbranu od neprijateljskog preuzimanja i
4. odlaganje poreza na dobit na buduće periode.

U cilju da sačuva poverenje postojećih i pridobije poverenje potencijalnih investitora, svaki menadžer teži ka tome da bude uspešan u vođenju preduzeća, a što dokazuje: rastom dobitka, odnosno ostvarivanjem prognoziranih dobitaka, rastom cena akcija i tržišne vrednosti preduzeća, dobrim kreditnim rejtingom, očuvanjem i unapređenjem pozicije preduzeća u delatnosti kojom se bavi. U slučaju kada pravo na bonus menadžera zavisi od visine ostvarene dobiti, tada ono može biti snažan motiv da, u periodima u kojima je ostvarena dobit ispod ili iznad postavljenih limita, posegnu za kreativnim finansijskim izveštavanjem. Ne manji interes za kreativno finansijsko izveštavanje, menadžeri mogu pokazati ako poseduju opcije na akcije preduzeća. Nameravano preuzimanje će se smatrati uspešnim samo ako doprinese popravljajući performansi preduzeća i obezbedi rast dobitka u budućnosti. Menadžeri često, da bi osigurali iskazivanje rasta dobiti u budućim periodima, u godini preuzimanja teže ka kreativnim finansijskim izveštavanjem. Kreativno finansijsko izveštavanje se isto tako može koristiti i da bi se otklonila pretnja neprijateljskog preuzimanja. Menadžeri preduzeća koji su investitori putem finansijskih izveštaja predstavljenih kao uspešna će, naime, čak i kada dođe do neprijateljskog preuzimanja brže naći novi posao. Pored toga, jedan od mnogih načina, za sprečavanje neprijateljskog preuzimanja je da njihovi akcionari steknu na osnovu finansijskih izveštaja utisak da je reč o zdravom preduzeću. Jedan od ređih ciljeva kome teže menadžeri i vlasnici je plaćanje što je moguće nižeg poreza na dobit. Odlaganjem plaćanja poreza na dobit na buduće periode preduzeće stiče beskamatni i neoporezivi izvor sredstava. Stoga ne treba da nas čudi što je odlaganje plaćanja poreza na dobit na buduće periode, ali i izbegavanje plaćanja poreza, verovatno jedan od najstarijih motiva za primenu kreativnog finansijskog izveštavanja.

4. KREATIVNO RAČUNOVODSTVO U OBLASTI NOVČANIH TOKOVA

Sva pravna lica i preduzetnici dužni su da vode poslovne knjige, vrše procenu imovine, obaveza, prihoda, rashoda i sastavljaju finansijske izveštaje u skladu sa zakonskom regulativom i međunarodnim računovodstvenim standardima. Finansijski izveštaji podrazumevaju principe potpunosti, obuhvatanja svih računovodstvenih kategorija (sredstava, obaveza, sopstvenih izvora, prihoda i rashoda). Odgovornost za sastavljanje finansijskih izveštaja, pored menadžmenta leži i na računovođama. Ukoliko pravna lica ili preduzetnici povere tu odgovornost na osnovu ugovora sa drugim pravnim licima ili preduzetnicima, registrovanim za pružanje računovodstvenih usluga i vođenje poslovnih knjiga, oni su u obavezi i dužni da preduzimaju mere i radnje u skladu sa Zakonom [4].

Računovodstvena oblast je sama po sebi veoma specifična iz razloga što je prisutna u svim sektorima privrede. Kroz računovodstvo svakog pravnog subjekta registruju se sve poslovne promene. Zadatak računovodstva je da evidentira te promene na osnovu računovodstvenih isprava kao što su ugovor, odluka, rešenje, račun. Zato je računovodstvena oblast veoma osetljiva na sve manipulacije, jer bilo kakav pokušaj prikrivanja ili krivog prikazivanja stavki u poslovnim knjigama može dovesti do ozbiljnih posledica po poslovanje privrednog subjekta.

Svi oblici privrednog kriminala, uključujući pranje novca, korupciju, poreske utaje, investicione prevare i slično, u sebi sadrže falsifikovanje dokumentacije i fabrikovanje lažnih finansijskih izveštaja. Računovođa je veoma teško da proceni da li je poslovna dokumentacija, koja je podneta na knjiženje, lažna ili regularna, odnosno da li je na knjiženje podneta celokupna dokumentacija, što je osnovni zahtev međunarodnih računovodstvenih standarda. To podrazumeva opšte i integralno uključivanje svih elemenata računovodstvenih kategorija u knjigovodstvo u cilju sprečavanja raznih zloupotreba.

Angažovanje računovodstvenog sektora je veoma atraktivno za potencijalne „perače“ novca iz razloga što će svaka računovodstvena isprava koja se daje na knjiženje, ukoliko poseduje formalnu ispravnost biti proknjižena bez obzira da li su se dogodile poslovne promene ili ne. Zloupotrebe u računovodstvu su zapravo rizik objektivnog finansijskog izveštavanja. Kroz računovodstvo pravnog subjekta moguće je izvršiti knjiženja lažne dokumentacije (lažnih prihoda, lažnih rashoda, prikrivanje obaveza i troškova) što će dovesti do lažnih finansijskih izveštaja. Sva ova krivična dela se svrstavaju pod kreativno računovodstvo, što može imati posledice po celokupni društveno ekonomski sistem države [4].

4.1 SPROVOĐENJE STVARNOG KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA

„Širina“ računovodstvene regulative omogućava sprovođenje kozmetičkog kreativnog računovodstva. Onog trenutka kada se postavljene granice profesionalne i zakonske regulative prekorače, govori se o stvarnom kreativnom računovodstvu. U osnovi, sprovođenje kreativnog računovodstva je moguće putem:

- odabira računovodstvenih politika;
- primenom računovodstvenih procena;
- štimovanjem stvarnih transakcija i
- stvaranjem fiktivnih transakcija.

U nekim oblastima računovodstva dozvoljena je upotreba različitih metoda (obračun troškova materijala, obračun amortizacije i sl.). Upravo na ove oblasti se odnosi MRS 8 – računovodstvene politike, promene računovodstvenih procena i greške. Zaključuje se da je

izbor i promena računovodstvene politike moguća samo kod poslovnih događaja, odnosno elemenata finansijskih izveštaja kod kojih je konkretnim standardom predviđena mogućnost izbora. Poznavajući ove oblasti, računovođe biraju politiku koja će doprineti uspešnijem prikazu njegovog poslovanja.

Pojedine kategorije sredstava ili obaveza zahteva računovodstvenu procenu kao način vrednovanja. Potreba za procenom se javlja kod kategorija koje nije moguće egzaktno vrednovati (sumnjiva potraživanja, rezervisanja, zastarelost zaliha, korisni vek upotrebe sredstava). Vrednovanje se vrši trenutno raspoloživim informacijama, tako da ukoliko se dođe do novih informacija, javiće se potreba za promenom računovodstvene procene. Sve dok se primenjuju razumne računovodstvene procene, pouzdanost/verodostojnost finansijskih izveštaja se ne umanjuje. Međutim, ukoliko se prevaziđu granice razumne procene, javlja se kreativno računovodstvo. Jedan od najčešćih primera zloupotrebe procene je kod amortizacije (vek upotrebe, rezidualna vrednost). Manipulacije su moguće i putem angažovanja stručnjaka koji nisu zaposleni u preduzeću. Stručnjaku se mogu prezentovati samo željene informacije i time se dobiti pogrešna procena. Takođe, moguće je angažovanje i samo „odabranih” stručnjaka koji će procenu izvršiti u skladu sa željama preduzeća.

Štimovanje stvarnih transakcija omogućuje preduzeću da bira da obavi neku transakciju u trenutku kada je to za njega najpovoljnije. Primer koji se najčešće navodi jeste fer vrednost sredstava. Naime, preduzeće može se odlučiti za vrednovanje sredstava po fer vrednosti, ukoliko cena takvog ili sličnog sredstva raste, a isto se vodi po istorijskom trošku. Menadžment bira trenutak ili godinu kada će sredstvo prodati i time uvećati prihod do čijeg uvećanja ne bi došlo da je se sredstvo i dalje vrednovalo po istorijskom trošku.

Fiktivne transakcije su takođe široko rasprostranjene u kreativnom računovodstvu. Naime radi se o transakcijama koje rezultuju više povezanim transakcijama, a koje zapravo ne uključuju stvarne događaje/transakcije. Najčešće primenjivana fiktivna transakcija jeste prodaja sredstava uz istovremeno obavezivanje da će isto u nekom budućem periodu otkupiti ili iznajmiti od kupca. Takođe, u fiktivne transakcije spada plaćanje nabavke materijala koji nije primljen, zaposlenima se obračunava plata po osnovu većeg broja časova rada u odnosu na stvaran broj radnih sati, duplo plaćanje obaveza prema dobavljačima i sastavljanjem fakture kupcima po cenama koje su niže od cena utvrđenih poslovnim politikom.

Izveštaj o novčanim tokovima može da posluži kao izvor neophodnih informacija koje bi se koristile za analizu kvaliteta dobitka zbog toga što novčani tokovi ne moraju da se popudaraju sa nerealno iskazanim vrednostima aktive, obaveza, prihoda i rashoda u finansijskim izveštajima. Komparacijom iznosa pomenutih bilansnih pozicijama sa trendom kretanja novčanih tokova može se uočiti prisustvo kreativnog finansijskog izveštavanja. Međutim, to ne znači da nije moguće vršiti malverzacije sa novčanim tokovima. Menadžment može namerno iskazati odgovarajuće novčane tokove i time otežati otkrivanje prevara i njenih uticaja na visinu profita, kao i neto imovine preduzeća. Kreiranje pogrešne slike o sposobnosti kompanije da generiše gotovinu, naročito iz poslovnih aktivnosti, je posledica želje za privlačenjem investitora i kreditora. Iako je poznato da revizija finansijskih izveštaja pruža dodatnu garanciju o ispravnosti obelodanjenih vrednosti u finansijskim izveštajima, ne može se sa stopostotnom sigurnošću tvrditi da su informacije u obelodanjenim izveštajima potpuno istinite i tačne. Postupak i procedure revizije nisu isti za sve delove imovine. Kada je u pitanju gotovina, njenu verifikaciju revizor vrši na osnovu eksterne nezavisne potvrde o stanju na računu koju izdaje banka. Kao takva nije predmet računovodstvenih procena.

4.2. PRIMERI STVARNOG KREATIVNOG NOVČANOG TOKA U SRPSKIM PREDUZEĆIMA

U Srbiji postoji izvesna sumnja da veliki broj preduzeća koriste kreativno finansijsko izveštavanje. Tako je, zbog sumnje da se novac iz AMS osiguranja preliva u AMSS (Auto moto savez Srbije) preko troškova reprezentacije i plaćanja računa za „fantomске“ poslove za koje je teško, čak i nemoguće utvrditi da su odrađeni, izvršena kontrola od strane Narodne banke Srbije. Razlozi za kontrolu poslovanja navedene institucije su primedbe na ažurnost u isplati šteta osiguranicima. Reč je angažovanju spoljnih „stručnih“ firmi i „stručnih“ konsultanata da urade nešto što već rade matične službe. Revizorskoj firmi je AMS osiguranje platilo 45000 evra za izradu pravilnika u sektoru šteta, a da ti pravilnici već postoje u AMS osiguranju. Čak se novi pravilnici formirani od strane revizorske firme i ne primenjuju. Još jedan način odlivanja novca je i preko ugovora o saradnji između AMS osiguranja i AMSS marketing d.o.o., u kojem je navedeno da vozila AMSS-a i njegovih preduzeća nose nalepnice sa obeležjem AMS osiguranja za šta AMS osiguranje AMSS-u mesečno plaća oko 3000000 dinara. Većina zaposlenih veruje da je reč o fiktivnom ugovoru i da se novac nenamenski troši. Takođe, ističu da se preko uvećanih računa za održavanje i renoviranje objekata, nabavku opreme, donacije i sponzorstava AMSS-u izvlači novac iz AMS osiguranja. [5]

Promenom vrednosti pojedinih bilansnih pozicija i te kako se utiče na neto novčane tokove. Smanjenje potraživanja doprinosi pozitivnom neto novčanom toku iz poslovnih aktivnosti, a povećanje potraživanja ima obrnuti efekat na novčane tokove. Međutim, različiti su razlozi koji dovode do smanjenja potraživanja i povećanja priliva novca, kao što su potraživanja iz prethodnog perioda i drugo. Rezervisanja će povećati neto novčane tokove, ali to je neodrživ izvor novca. Kao primer pronevere možemo navesti preduzeće „Tigar hemijski proizvodi“ gde je vođen krivični postupak protiv direktora pomenutog preduzeća, Milana Džunića, koji je u saradnji sa beogradskim privatnikom Dušanom Nikolićem, vlasnikom firme "Kometa šped" iz Sofije, fabriku oštetiо za 10 miliona dinara u jednom slučaju, a u drugom za 4.984.000 dinara. Direktor Džunić je sa pomenutom fabrikom iz Sofije sklopio ugovor o prezentaciji proizvoda i asortimana iz fabrike „Tigar hemijski proizvodi“ i tako plaćao fiktivne fakture za neučinjene usluge. [6] Još jedan slučaj se dogodio u kompaniji „Dunav osiguranje“ za koji postoje ozbiljni dokazi da su korišćeni fiktivni marketinški ugovori i fakture za nepostojeće usluge da bi se novac prebacivao na privatnim računima. [7]

Prevare mogu nastati i po osnovu fiktivnih prodaja, gde nastali fiktivni prihodi podrazumevaju nepostojanje stvarnih kupaca. U ovom slučaju pripremaju se fiktivni računi po osnovu prometa roba i usluga, vrši se njihovo knjiženje, a da neće doći do priliva novca. Kao primer za ovu vrstu finansijske prevare možemo navesti osnivača of šor firmi koji se dogovara sa vlasnicima i direktorima određenih pravnih lica kojima je potreban gotov novac u privatne svrhe (kupovina nekretnina, automobila, hartija od vrednosti i slično). Of šor firme će ispostaviti profakture na osnovu kojih će izvršiti uplate na njihove račune po osnovu usluga koje neće biti izvršene. Novac sa računa of šor firmi se podiže u gotovini i umanjen za proviziju isplaćuje se vlasnicima i direktorima firmi koje su izvršile uplatu tog novca.

Ukoliko odgovarajuća naplata prati fiktivne prihode od prodaje teže je otkriti da je došlo do prevare. Direktori preduzeća „Tigar obuće“, „Tigar-hemijski proizvodi“, „Tigar tehnička guma“, „Tigar poslovni servis“, „Tigar-trgovine“, „Tigar inter-riska“, „Tigar zaštitna radionica“, „Tigar tursa“, „Tigar eksport-import“, „Tigar obezbeđenja“ i „Tigar inkon“

sumnjiče se da su od 2003. do 2012. godine pribavili korist sebi i drugima i naneli štetu privrednim društvima koje zastupaju, tako što su zaključivali autorske ugovore sa privrednim društvom "Projektinova" d.o.o iz Beograda. Autori (direktori) pomenutih preduzeća trebali su da ustupe, po osnovu ugovora, pravo korišćenja autorskog dela "Stručna ekspertiza iz oblasti menadžmenta i poslovi po osnovu inovacija, usavršavanje i realizacije procesa rada", a intelektualnu svojinu plaćala je kompanija "Tigar". "Projektinova" je zadržavala 5% sume koju je uplaćivala kompanija "Tigar", dok je ostatak novca uplaćivan na tekuće račune direktora pomenutih preduzeća, čime je AD "Tigar" oštećen za 460 miliona dinara. [8]

Evidentiranje novčanog priliva koji proizilazi iz aktivnosti finansiranja, kao novčanog priliva iz aktivnosti poslovanja, predstavlja još jedan od načina pronevere. Tokovi gotovine koji nastaju po osnovu finansijskih sredstava spadaju u novčane tokove iz aktivnosti investiranja ukoliko je reč o finansijskim sredstvima koja se drže do dospeća, kao i sredstvima raspoloživim za prodaju. Međutim, odliv novca za kupovinu finansijskih sredstava koja se drže radi trgovanja predstavlja operativne tokove gotovine. Klasifikacija finansijskih sredstava prema nameni vrši se u skladu sa računovodstvenim politikama preduzeća, a na osnovu kriterijuma koje zahtevaju međunarodni računovodstveni standardi. Ukoliko se ne vrši česta kupovina i prodaja finansijskih sredstava, neće se usvojiti klasifikacije ovih sredstava kao finansijskih sredstava kojima se trguje. Međutim, reklasifikacijom ovih finansijskih sredstava u kategoriju finansijskih sredstava kojima se trguje utiče se na povećanje neto operativnih tokova gotovine. Priliv gotovine iz poslovnih aktivnosti nastao na ovaj način nije održiv. Primer manipulacije sa finansijskim sredstvima zabeležen je od 2010. godine do novembra 2013. godine u „Univerzal banci“ u Valjevu. Službenici „Univerzal banke“ u Valjevu oštetili su tu banku za više od 120.000 evra i skoro pola miliona dinara tako što su razročena devizna i dinarska sredstva prebacivali na fiktivne račune klijenata, koje su otvarali bez njihov znanja, nakon čega su novac podizali i zadržavali za sebe. Na taj način su „Univerzal banku“ oštetili za 123.000 evra i 419.000 dinara. Oni su razročavali deviznu štednju klijenata bez njihove saglasnosti i pravili fiktivnu dokumentaciju. [9]

Novčane transakcije ne odražavaju stvarno nastale događaje u periodu izveštavanja kada se zaposlenima obračunava plata po osnovu većeg broja časova rada u odnosu na stvaran broj radnih sati. Ovaj slučaj se dogodio u Srbiji gde se okrivljeni Milorad Milošević tereti za produženo vršenje ovog dela, jer je prvooptuženi, kao direktor KBC Dragiša Mišović, primio na osnovu prekomernog rada iznos od 46 922,47 dinara, a drugooptužena Mira Veselinović i trećeoptužena Nataša Đurin, jer su prekoračenjem svojih ovlašćenja pribavile sebi i drugima imovinsku korist. [10]

Kada je u pitanju nabavka imovine (opreme) namenjene za poslovanje na dugi rok, novčani tok koji nastaje po osnovu ove transakcije spada u gotovinske tokove iz aktivnosti investiranja. Potencijalni prilivi koji bi nastali po osnovu njihove prodaje spadaju u prilive gotovine iz aktivnosti investiranja. Međutim, troškovi nabavke sredstava (obrnih sredstava-materijala) namenjenih proizvodnji proizvoda nisu deo tokova gotovine iz aktivnosti investiranja, već su deo tokova gotovine iz poslovnih aktivnosti. Misklasifikacija sredstava i tretiranje obrtnih sredstava kao deo osnovnih sredstava i samim tim prikazivanje ulaganja umesto isplata ima za rezultat preterani iznos neto obrtnih sredstava.

Pogrešna klasifikacija operativnih troškova može biti jedan od načina prevara. Tretman troškova perioda kao kapitalne izdatke ili kao povećanje vrednosti nekretnina, postrojenja i opreme ima za rezultat povećanje neto priliva gotovine iz poslovnih aktivnosti i potcenjivanje neto priliva gotovine iz aktivnosti investiranja, jer je prikazano ulaganje novca umesto isplata

na osnovu operativnih troškova. Različiti neto novčani tok iz poslovanja kod dve kompanije može biti posledica nabavke opreme putem lizinga od strane jedne kompanije i kupovina opreme od strane druge kompanije. Izdaci nastali po osnovu nabavke opreme na lizing tretiraju se u okviru odliva gotovine iz poslovnih aktivnosti. Lažno predstavljanje odliva gotovine po osnovu nabavke opreme na lizing kao investiciju dovešće do povećanje neto priliva gotovine iz poslovnih aktivnosti i potcenjivanje neto priliva gotovine iz aktivnosti investiranja. Tako se protiv odgovornih lica iz „Železnice Srbije“ vodio sudski postupak zbog spornih nabavki šest dizel električnih lokomotiva od slovenačkih železnica i 10 dizel motornih vozila od švedske kompanije „Šveden reil“. Na osnovu optužnice zaključuje se da su „Železnice“ oštećene jer su lokomotive nabavljene preko posrednika, po uvećanim cenama od definisanih cena u direktnim kontaktima ljudi iz železničkih preduzeća Srbije i Slovenije. Međutim, u postupku ispitivanja osumnjičenih lica došlo se do saznanja da šest lokomotiva čak nije ni kupljeno, već je iz Slovenije iznajmljeno na šest meseci, kako je izjavilo jedno odgovorno lice za iznajmljivanje navedenih lokomotiva. [11]

ZAKLJUČAK

Iako je veća mogućnost manipulacije sa prihodima nego li sa novčanim tokovima, primeri iz prakse pokazuju prisustvo kreativnog izveštavanja o novčanim tokovima u vezi sa troškovima, obavezama, plasmanima i potraživanjima. U računovodstvenoj praksi kreativnost je poželjna sve dok je u okvirima granica zakonske regulative i u skladu sa računovodstvenom profesijom. Međutim, te granice se često prelaze i tada dolazi do stvarne primene kreativnog računovodstva. Imajući u vidu da su novčani tokovi iz aktivnosti poslovanja prvenstveno interesantni korisnicima finansijskih izveštaja, menadžeri često predstavljaju svoje kompanije kao likvidne i solventne namernom drugačijom klasifikacijom tokova gotovine da bi se izvori iz poslovnih aktivnosti prikazali kao održivi iako nisu. Takođe, manipulacijom novčanih tokova oni žele da prisvoje određeni iznos novca za sebe, bez ikakvog pravnog osnova. Time celokupan set finansijskih izveštaja može postati element sprovođenja kreativnog računovodstva, čime se direktno narušava njihova upotrebna vrednost. Vremenom primena kreativnog računovodstva dolazi do izražaja, što ima negativnog efekta na poverenje investitora u kompanije, ugrožava njihovu bezbednost i dovodi do preduzimanja zakonskih mera u cilju kažnjavanja kriminalnog ponašanja rukovodećih organa. Brojni primeri preduzeća iz Srbije kao što su: Auto moto savez Srbije, kompanija „Tigar“, „Dunav osiguranje“, „Univerzal banka“, „KBC“ banka, „Železnice Srbije“ i drugi, potvrda su raširene primene stvarnog kreativnog računovodstva u Srbiji, kao i svih negativnih posledica koje prate ovakvo kriminalno ponašanje.

LITERATURA

- [1] Amat, O. and C. Gowthorpe, 1999, „Creative accounting: Nature, Incidence and Ethical Issues“, Journal of Economic Literature classification: M41, dostupno na: repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/1149/749.pdf?sequence, viđeno: 20.10.2015.
- [2] Mulford. C. and Comiskey, E., 2002, *The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices*, John Wiley & Sons, New York, str. 3
- [3] Amat, O., Blake, J. and J. Dowds (1999) The ethics of creative accounting, Economics Working Paper, Journal of Economic literature classification: M41, dostupno na: www.econ.upf.edu/docs/papers/downloads/349.pdf, viđeno: 21.10.2015.

- [4] http://www.apml.gov.rs/REPOSITORY/977_tipologije-pranja-novca-u-republici-srbiji-13-09-2011.pdf, viđeno: 20.10.2015.
- [5] <http://mondo.rs/a226427/Info/Drustvo/Kontrola-u-AMSS-zbog-malverzacija.html>, viđeno: 27.10.2015. u 18:00
- [6] <http://www.tvbest.rs/32776-istraga-o-pljacki-dunav-osiguranja-saslusana-mila-jezdmirovic>, viđeno: 27.10.2015. u 18:00
- [7] <http://www.tvbest.rs/32776-istraga-o-pljacki-dunav-osiguranja-saslusana-mila-jezdmirovic>, viđeno: 27.10.2015. u 18:00
- [8] <http://www.naslovi.net/2013-02-20/mondo/tigar-pisanjem-oprali-460-miliona-dinara/4748423>, viđeno: 27.10.2015. u 18:00
- [9] <http://www.vesti-online.com/Vesti/Hronika/363790/Ojadili-Univerzal-banku-za-vise-od-120000->, viđeno: 27.10.2015. u 18:00.
- [10] <http://antikorupcija.yucom.org.rs/kbc-dragisa-misovic-26-5-2014/#more-1913>, viđeno: 27.10.2015. u 18:00.
- [11] <http://antikorupcija.yucom.org.rs/zeleznice-srbije/>, viđeno: 27.10.2015. u 18:00.